

Левчук Ю. О. – студентка III курсу інституту філології та журналістики Волинського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Т. П. Левчук

Ремарка у драматичних поемах Лесі Українки

Драма одночасно належить і літературі, й театру. Відтак письменник, який пише драматичні твори, мусить враховувати солдатські закони їх сценічного втілення, а саме: тривалість постановки на сцені, декорації, основні моменти поведінки дійових осіб, навіть вбрання. Усе це вказується в ремарці – авторському поясненні, так званому побічному тексті, бо ж основним у драматичних творах є діалог персонажів. Важливість ремарок зумовлена не тільки моментом пояснення читацькій аудиторії, але й рекомендаційними настановами акторам та режисерам. Дослідження ремарок є **актуальним** у плані з'ясування їх змістової функції.

Мета роботи – на матеріалі драматичних поем Лесі Українки біблійної тематики з'ясувати основні принципи побудови ремарок та їх змістову функцію. Матеріалом дослідження стали поеми «Одержима», «Вавілонський полон», «На руїнах». Віршована поема «Одержима» (1901) на лежить до перших власне драматичних творів Лесі Українки. Особисті переживання автора, пов'язані зі смертю друга, С. Мержинського, поєднуються з глибокою філософською ідеєю всепрощення. Поему «Вавілонський полон» (1903) Леся Українка задумала «до пари “Міріам”» [1, III, 383]. Центральним персонажем поеми виступає співець Елеазар – виразник духовних прагнень народу. Драматична поема «На руїнах» (1904) продовжує тему «Вавілонського полону». Головною героїнею твору є пророчиця Тірца.

За кількістю змістових елементів у ремарці їх поділяють на два типи:

- однопланові охоплюють лише якийсь один об'єкт тексту – людина, пейзаж, локалізації дії, екстралінгвістичне явище (тиша, пауза, сміх, плач тощо);
- двопланові поєднують у собі два об'єкти – людину й пейзаж, людину і локалізацію дії та ін.

За кількісними характеристиками ремарки теж можна поділити на: конкретні, що стосуються однієї людини – героя драматичного твору; узагальнені, що у своїй основі торкаються групи людей. Наголосимо, що конкретних ремарок у драматичному творі значно більше.

Ремарки в драмах Лесі Українки поєднують у собі кілька смислових центрів. За змістом вони різнопланові.

У драмі «На руїнах» налічується 47 ремарок. За тематичним наповненням вони поділяються на: однопланові – ті, які містять в собі характеристику одного об'єкта (характеристика людей – 43) та локальна (1); двопланові (комбіновані) – характеризують одночасно два явища або об'єкта – людину і пейзаж (3).

Драма «Одержима» містить 52 ремарки. Із них: однопланові – на характеристику людей (47), пейзажна (1); двопланові – людина і пейзаж (4).

Найбільш різнорідними тематично є ремарки в драмі «Вавілонський полон» (54): однопланові – характеристика персонажів (47), екстралінгвістичні (2), локальні (2); двопланові – локальні (1), пейзаж і людина (2). Зі сказаного можна зробити висновок, що Леся Українка ремарками увиразнювала характеристику персонажа.

Найчисельнішою групою ремарок-характеристик персонажів є такі, що відображають зовнішні ознаки, тобто дії, розміщення на сцені, жести тощо. Наприклад: *«іде від руїн Єрусалимських і наближається до тих трьох»* («На руїнах»); *«здіймає камінь і наміряється на самарійського пророка»* («Вавілонський полон»). Окремі ремарки поєднує характеристика руху і дії: *«Гурт на гурт починає наступати. Левіт береться за камінь і наміряється в пророка самарійського»* («На руїнах»).

Певна група ремарок характеризує мовлення персонажів – темп, тон, висоту, гучність. Наприклад: *«Люди набирають каміння і з диким ревом кидають на Міріам»* («Одержима»). Подібними до цих є ремарки, які вказують на паузи, мовчання, зітхання, сміх, плач: *«Міріам потакує мовчки головою»* («Одержима»); *«Самаряни сміються»* («На руїнах»); *«Дитина плаче, мати несе її геть»* («Вавілонський полон»). Чисельними є ремарки з вказівкою на жест: чоловік *«показує на Вавілон»* («Вавілонський полон»).

Окремі ремарки поєднують у собі: характеристику дії та мовлення: співець «*З голосним лементом кидається до Йордану, за ним дехто дехто з людей, що поскоплювались на його крик*» («На руїнах»); опис дії та вказівки на вік: «*Чоловік, ще молодий, встає від гурту і мовчки сідає до вечері*» («Вавілонський полон»); характеристики міміки, жестів та екстралінгвістичних явищ: «*Самаряни сміються. Іудеї лютують, бійка закипає дужче. Один левіт стоїть осторонь і спокійно споглядає*» («На руїнах»). Трапляються й інші комбіновані ремарки на зображення зовнішності та поведінки дійових осіб.

В аналізованих поемах Лесі Українки використовується й розгорнута **белетризована** ремарка. Причому її обсяг та змістове наповнення зростає. В «Одержимій» ремарка, що стосується дії, є короткою, вона лише вказує на місце подій та називає дійових осіб. У драматичній поемі «Вавілонський полон» розлогі ремарки обрамляють увесь твір. Починається поема описом : «*Розлога рівнина. Червоний захід зміняє в кров широкі води Тігру та Євфрату, що зливаються докупи...*» [1, III, 148]. Авторська ремарка в драматичному творі інколи відіграє ту саму роль, що й описи в малій прозі. Поема «На руїнах» починається описовою ремаркою: «*Ясна, місячна ніч. Далеко розляглась рівнина Йорданська, на видноколі мріють гори Морія і Сіон, поблискуючи срібним верхів'ям проти місяця...*» [1, III, 167].

Висновки. Ремарка виконує емоційну, естетичну, інформативну, настановчу функції. Найчисельнішими в драмах Лесі Українки є ремарки, що містять характеристики зовнішніх ознак одного персонажа. Трапляються й такі, що поєднують зовнішні та внутрішні характеристики дійових осіб, або зовнішні ознаки, спричинені внутрішніми переживаннями.

Література

1. Українка Леся. Зібрання творів : у 12 т. / Леся Українка. – К. : Наук. Думка, 1975-1979.
2. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : Вид. центр «Академія», 2007.